

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Невяна Георгиева Фесчиева, дм

**на дисертационен труд
на**

Валентина Матеева Александрова

на тема:

**„Обучение и професионална реализация на бакалаври по обществено
здраве“**

Научен ръководител:

Доц. Клара Докова, дм

за присъждане на ОНС „доктор” по област на висше образование:
7.Здравеопазване и спорт, професионално направление: 7.4. Обществено
здраве и научна специалност „Управление на общественото здраве”

Със заповед № Р 109-108/26.03.2021 г. на Ректора на МУ -Варна, проф. Валентин
Игнатов, съм определена като външен член на научно жури и да представя рецензия за
дисертационния труд на тема „Обучение и професионална реализация на бакалаври по
обществено здраве“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в
научната специалност „Управление на общественото здраве“, професионално
направление 7.4. Обществено здраве и област на висше образование 7. Здравеопазване и
спорт.

Кратки сведения за докторантката - биография и кариерно развитие

Валентина Александрова е родена на 24.10.1971 г. в гр. Добрич.. Завършва средно образование в Езикова гимназия с изучаване на руски език в Добрич. През 1992 завършва ПМИ – Варна с ОКС Професионален бакалавър – Санитарен инспектор. Придобива две бакалавърски степени: във ВСУ (1993-1998) по Стопанско управление със специализация Мениджмънт в международния бизнес и бакалавър УЗГ в Медицински университет – Варна (2014-2017). Завършва ОКС магистър по Обществено здраве в МУ-Варна (2003-2005). Професионалният ѝ път започва в ХЕИ- Добрич като санитарен инспектор – 1992-2002; след три години работа в Инвест комерс – Варна от 2005 до 2015 отново е инспектор „Противоепидемичен контрол“, но вече в РЗИ-Варна. След успешен конкурс (2015) заема длъжност Асистент в УС Инспектор ОЗ на Медицински колеж-Варна,; Владее руски и английски езици. Членува в Българско научно дружество по обществено здраве.

***Обобщение:** Валентина Александрова има възходящо професионално развитие чрез надграждащо образование в областта на общественото здраве и управлението и голям практически опит в областта на контрола на общественото здраве. Всичко това е солидна предпоставка за разработване на избраната от нея тема.*

Сведение за процедурата:

Валентина Матеева е зачислена за докторант на самостоятелна подготовка към Катедра Социална медицина и Организация на здравеопазването със заповед Р-109-144/12.03.2018г. с научен ръководител доц. д-р Клара Докова, д.м. Изпълнила е минималните наукометрични изисквания на ПРАС на МУ-Варна и с протокол 4 от 10.03.2021г на Катедрен съвет на Катедра Социална медицина и организация на здравеопазването е отчислена с право на защита.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният от Валентина Матеева Александрова дисертационен труд съдържа 165 страници и е онагледен с 20 таблици, 8 фигури и 4 приложения. Библиографската справка включва 262 литературни източника, от които 119 са на кирилица и 143 – на латиница.

Материалът е структуриран в следните няколко основни раздела: Въведение, Глава I – Литературен обзор -35 стр.; Глава II - Цел, задачи и хипотези - 2 стр.; Глава III – Методология на проучването - 10 стр.; Глава - IV Собствени проучвания, резултати и

обсъждане - 63 стр.; Изводи – 4 стр, Предложения – 2стр., Приноси - 1 стр; Публикации – 1 стр., Участия – 1 стр. Използвана литература, Приложения.

Актуалността на дисертационния труд се вписва в значимостта на промоция на здравето и профилактика на болестите за подобряване на здравето на населението, за развитие и благополучие на обществата през 21-ви век. По-конкретно темата е насочена към подготовката на кадри за осъществяване на тези многостранни и мащабни дейности в съвременното българско общество. Нарастващият дефицит на кадри за общественото здравеопазване (ОЗ), характерен за много национални системи, в България стана още по-очевиден и осезаем в периода на пандемията от Ковид-19, което засилва своевременността на поставения проблем. Образованието на кадри за опазване и контрол на ОЗ е хронически negliжирано и причината не е само в традиционно лечебно ориентираната здравна система, а въпрос на научно-изследователска политика. В този смисъл изборът на темата попада в една неизследвана ниша, още повече, че се търси връзка между образование и реализация на бакалаврите по общественото здравеопазване.

Оценка на Литературния обзор. Докторантката се е спряла на няколко най-важни проблема, които имат отношение към замисъла на дисертационния труд. В една историческа част тя разглежда подробно, въз основа на много разнообразни източници, дейностите свързани с контрола и опазване на ОЗ в Европа и света. Особено ценна е частта посветена на институциите, които в България се занимават с тези дейности и са възможна среда за професионална реализация на бакалаврите по ОЗ в България. Интерес представлява анализът на реформи в различните части на Европа по отношение на институциите осъществяващи тези дейности. Изведена е тенденцията в Източна Европа да се подценява кризата в общественото здраве. Обучението по ОЗ е разгледано в светлината на настоящите глобални приоритети в ОЗ. Специално внимание, за първи път в нашата научна литература е обърнато на критериите и препоръките на Асоциацията на училищата по общественото здраве в европейския регион (ASPHER) относно професионалните компетенции на бакалаврите по ОЗ. Богатият анализ в литературния обзор е изходна база за формиране на методиката и особено много за разсъждения върху образовани, компетенции и реализация на работна сила в ОЗ и специално на бакалаврите с това образование. Изводите от литературния обзор са в основата на изследователските въпроси, които докторантката си задава и които по-нататък изследва в дисертационния труд. Най-важните се отнасят до колко обучението на бакалаври по ОЗ съответства на предизвикателствата, пред които е изправено общественото здравеопазване днес и в бъдеще и какви са причините за разминаване между възможните и действителните сфери

на реализация на бакалаврите по ОЗ на пазара на труда в България. С представения литературен обзор докторантката показва задълбочено познаване на проблемите на обучението по ОЗ в исторически и съвременен план и възможности да извежда и поставя на изследвания важните му проблеми. С това тя изпълнява първото изискване за ОНС Доктор -, да умее да ползва и анализира литература.

Оценка на цел, задачи и методология.

Целта на представената дисертация е: *Да се проучи и анализира обучението на специалистите по Обществено здраве в образователно-квалификационна степен „бакалавър“ в България и Европа и възможностите / бариерите за тяхната професионална реализация.*

За постигане на целта са поставени седем **задачи**, отнасящи се до ретроспективен анализа на дейностите и действията на институциите свързани с опазване на ОЗ в България като предпоставка за професионална реализация и обучение по ОЗ както и исторически преглед и анализ на нормативната уредба регламентираща, създаването и развитието на обучението по ОЗ от 1878 г. до 2019 г. в България (задачи № 1 и №2). Другата група задачи са свързани с проучване съдържанието и обучението по ОЗ в ОКС бакалавър и реализацията им европейските държави и на този фон анализ на ОКС бакалавър в България (задача №3 и №4). Специално внимание поставено върху проучване факторите, които подобряват или възпрепятстват професионалната реализация на бакалаврите по ОЗ в Република България в контекста на нормативната рамка , свързана с реализацията в областта на ОЗ и образованието в страната (зад. №5 и №6). Поставени са 6 работни хипотези.

Методологията на дисертационния труд е разработена съобразно спецификата на поставените цел и задачи и отговаря на съвременните изисквания. Проучването се провежда в два етапа: подготвителен и полеви. Първият, използвайки исторически и документални методи прави исторически анализ и преглед на дейностите и институциите свързани с опазване на ОЗ и на нормативната уредба, регламентираща създаването и развитието на обучението по ОЗ в България от Освобождението (1878 г.) до 2019 г. Подготвителният етап е основополагащ за разработването на полевия.

Вторият – полеви етап включва две собствени проучвания, във всяко от които са приложени адекватни методи за събиране и анализ на информацията, както количествени, така и качествени.

Първото собствено проучване е: *Проучване на съдържанието на обучението по общественото здраве в ОКС бакалавър в България и Европа*

За изпълнение на тази амбициозна задача е извършена огромна работа за формиране на извадка от портали за обучение: Keystone Academic Solutions, Study Portals, Education Bro и списъкът с членове на Асоциацията на училищата по общественото здраве в Европа ASPHER. Прегледани са официалните интернет страници на 1057 европейски висши учебни заведения (ВУЗ) от всички 52 държави в Европа, включително България и Израел като член на ASPHER. Съставен е списък с уебсайтове на 214 висши учебни заведения от 41 държави в Европа. Той съдържа 820 контактни точки за връзка със служебни имейли и представители на съответната институция.

Извадката включва 56 отговора от 27 държави, първичната информация е събрана чрез електронна анкетна карта. Приложени са още Метод на анализ на съдържанието на учебна документация, Статистически методи и Сравнителен анализ на регламентираните ЕДИ за специалност „Инспектор по ОЗ“ (ИОЗ) в България спрямо европейските препоръки

Второто собствено проучване е *Проучване и анализ на факторите, благоприятстващи или възпрепятстващи реализацията на специалисти по ОЗ у нас*. То се базира на проучване мнението на работещи бакалаври чрез седем фокус групи, проучване мнението на работодатели и ръководители в институции и подразделения на ОЗ чрез дълбочинно полу-структурирано интервю проведено „лице в лице“. Анализът и обсъждането на нормативната уредба свързана с професионалната реализация на ИОЗ в България е направен чрез документален метод – проучване на Закони (7 бр.), наредби (4бр.), правилници и други нормативни документи (6 бр.). Представянето на методологията, усложнено от различни обекти и разнородни методи е ясно, добре структурирано, системно.

Оценката ми за разработената методология на проучването е много висока поради широк обхват на източници, адекватност на приложените методи спрямо обекта на проучване, изключителната научна добросъвестност при формиране на извадка в тези твърде специфични условия и не на последно място поради много доброто познаване и подходящо използване на широк спектър от методи. Тези качества на методологията гарантират максимален обхват и са гаранция за надеждността на получените резултати.

Оценка на резултатите и приносите

Резултатите от собствените проучвания са представени в три основни части.

Част 1: *Исторически преглед и анализ на нормативната уредба, регламентираща създаването и развитието на обучението по ОЗ в България от Освобождението (1878 г.) до 2019 г.*

Част 2. *Обучение по Обществено здраве в Европа*

Част 3. *Проучване и анализ на факторите, благоприятстващи или възпрепятстващи реализацията на специалисти по ОЗ у нас.*

Получените резултати представят подробна картина на съдържанието на бакалавърските програми, сравнение между тези от Западна и Източна Европа, между Европа и България по шест основни области на ОЗ.

Принос с познавателен характер са резултатите относно пълно и частично съответствие между областите на професионални компетенции разработени от ASPHER и ЕДИ в България. Този принос позволява България да бъде поставен на европейската карта на тези проблеми. Докторантката обсъжда причини и условия на степените на съответствие и показва положителните и отрицателните му страни.

Не по малко важна и интересна за управлението на учебния процес и политически изводи на национално ниво са резултатите относно факторите, благоприятстващи или възпрепятстващи реализацията на специалисти по ОЗ у нас. Особено ценно е обсъждането на професионалната реализация на ИОЗ и проявеното творческо отношение на докторантката, в това число и пречупването през нормативната рамка. Правилен е изводът, че несъответствието на нормативната база на РБ и липсата на съгласувана държавна кадрова политика на всички нива поставя справянето с този глобален проблем в значителен риск. Оправда се предположението, че negliжирането на ОЗ на всички нива има значителни негативни последици, особено по отношение професионалната реализация на бакалаврите по ЮОЗ. Мерките в тази насока не са само в промяна на нормативната база, а мащабни действия - от осъзнаване на проблема до конкретни организационни мерки.

Формулираните изводи са стъпка в тази посока. Направените препоръки са в три главни области, следващи резултатите: по отношение на националната политика за изграждане и развитие на кадри в областта на ОЗ; по отношение на политиката и управлението на ОЗ на институционално ниво; по отношение на обучението и образователните институции. Те заслужават внимание и подходящо представяне пред институциите, които имат решаващ глас за тяхното осъществяване.

Изразявам съгласие с формулираните приноси, като бих искала да открия най-важните:

- Избор на „гореща“ тема, засягаща глобален проблем, неизследвана до сега;
- Отлично разработена методология с използване на комбинация от количествени и качествени методи
- Обвързване на обучението със ситуацията на общественото здраве в България и по-конкретно с условията за професионална реализация на бакалаврите по ОЗ.
- Създаването на информативна база за управленски решения на всички нива

Тук искам да отбележа и заслугата на научния ръководител – доц. Клара Докова, д.м., която за втори път, поне на мен, доколкото ми е известно, поставя такъв тип изследвания в дисертационни трудове. Това е един от пътищата за реално въздействие на изследователската работа върху състоянието на общественото здраве в страната

Авторефератът отразява най-съществените страни на дисертационния труд. Във връзка с дисертацията са направени три пълнотекстови публикации – 1 в списание Асклепий и 2 във Варненски медицински форум. Докладвани са три съобщения – едно на Национална конференция по ОЗ и две на Научна сесия на Медицински колеж

Лични впечатления: Познавам Валя Александрова от заемането на асистентска длъжност в МК и от участието в курсовете по История на медицината. . Бях в течение на намеренията ѝ да работи изследователска работа и сега с удовлетворение установявам големия напредък, който е направила в своето научно развитие.

Предполагам, че с помощта на научния си ръководител, ще намери възможност да запознае по-широка научна общественост с богатите резултати от дисертационния труд.

Заключение:

Представения за рецензиране дисертационен труд представлява един завършен научен продукт, разработен по правилата, доставящ богата информация, с потенциал за усъвършенстване на обучението по бакалавърски програми по ОЗ, със значителни теоретични и приложни приноси. Всичко това е основание за моята положителна оценка и препоръчвам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” по научната специалност „Управление на общественото здраве” на Валя Матеева Александрова.

10.05.2021г.

Рецензент:



/доц. Невяна Фесчиева, д.м./